

LISAKOLI YA MOLŦNGŦ YA MAKOKÍ YA MOTO

MALOBA YA YAMBO

Na botáláká ‘te kondima limɛmya ya bato nyŵnsɔ ya molŵngŵ mpé makokí ma bangó óyo ezalí ndéngé mŵkŵ mpé bakokí kopímela moto té ezalí ntína ya bonsŵmí, bosémbo mpé kímýá káti ya molŵngŵ. Na botáláká ‘te komŵna mpámba mpé kobóya kotósa esengeli ya moto ebátelama na bokonzi ya bosémbo mpŵ ‘te, na sima yangó, moto ákóma na botŵmbɔki esóngó na minyŵkŵli té,

Na botáláká ‘te esengélí koléndisa boyókani na káti ya bikólo,

Na botáláká ‘te na káti ya Mokandá ya Mibéko ya Lisangá ya Bikólo ya Molŵngŵ, bato ya molŵngŵ bayébisi lisúsu loléngé bandimí malŵki ya ntína ya moto, limɛmya mpé lokúmú ya moto, bokokani ya makokí ya bási mpé babáli mpé na botáláká ‘te bangó bayébisi ‘te bazwí mokáno ya kobŵngisa ezalélí ya moto mpé kosála ‘te moto azwa bomŵi malámu mpenzá na káti ya bonsŵmí ya monénɛ mpenzá,

Na botáláká ‘te kozala bato nyŵnsɔ na makanisi ndéngé mŵkŵ mpŵ na makokí mpé bonsŵmí yangó, ezalí na ntína monénɛ mpŵ ‘te óyo bakáni elónga,

Likita monénɛ ezalí koyébisa Lisakoli ya molŵngŵ óyo ya makoki ya moto lokóla elŵkŵ óyo bato mpé bikólo nyŵnsɔ balingí bazwa, mpŵ ‘te bato mpé mangómbá nyŵnsɔ, na bobátelaka ntángo nyŵnsɔ Lisakoli yangó na motéma, basála makási na botéyi mpé bokólisi bwányá, mpŵ ‘te makokí mpé bonsŵmí yangó etósama mpé basála ‘te bandima mpé basálélí yangó na bosŵlŵ mpenzá na molŵngŵ mobimba, ezala na káti ya bato ya Bikólo ya Lisangá bangó mŵkŵ tŵ na káti ya ekólo mpé molŵngŵ mobimba.

ETÉNI YAMBO (1)

Bato nyŵnsɔ na mbótama bazalí nsŵmí mpé bakókáni na limɛmya mpé makokí. Bazalí na mayéle mpé basengélí kovánda na bondeko o káti na bangó.

ETÉNI YA 2

Moto nyŵnsɔ azalí na makokí mpé bonsŵmí nyŵnsɔ óyo elimbólámí na káti ya Lisakoli óyo, bokɛɛni atá moké té, na mambí matálí lomposo ya nzóto, bomwási tŵ bobáli, lokóta, lingómba ya nzámbe, makanisi ya politiki tŵ ya ndéngé mosúsu, ekólo tŵ lingómba ya bato, bokulaka, mbótama tŵ makambo mosúsu.

Epái mosúsu, na botálaka elŵkŵ ya moto, epikísámí kosála bokɛɛni na mambí matálí mibéko ya politiki, mibéko ya bosámbisi tŵ ya boyókani na mikili mosúsu, ezala ekólo tŵ mabelé ya nsŵmí tŵ óyo eyángélémáni na baúta, tŵ óyo ezwí bonsŵmí ya síkísíkí té.

ETÉNI YA 3

Moto nyŵnsɔ azalí na likokí ya kozala na bomŵi, na kozala nsŵmí mpé kozala motéma nsɛi na bomoto na yě.

ETÉNI YA 4

Moto atá moké té asengélí kozala moúmbu; boumbu mpé botéki baúmbu epikísámí na ndéngé nyŵnsɔ.

ETÉNI YA 5

Moto atá moké té asengélí konyŵkama mpé kosalelama makambo ya bonyama mpé óyo ezanga bomoto na lokúmú.

ETÉNI YA 6

Moto nyŵnsɔ azalí na likokí ‘te bayéba makokí na yě bipái nyŵnsɔ.

ETÉNI YA 7

Bato nyŵnsɔ bakokáni libosó ya mobéko mpé bazalí na likokí ya kobátelama na mobéko sé ndéngé mŵkŵ. Bánsɔ bazalí na likokí ya kobátelama sé ndéngé mŵkŵ esóngó na bikelá nyŵnsɔ ya bokɛɛnisi elongobani té na Lisakoli óyo mpé esóngó na bikelá nyŵnsɔ óyo ekobota bokɛɛnisi yangó.

ETÉNI YA 8

Moto nyŵnsɔ azalí na likokí ya koluka lisálisi ya nsŵlŵ mpenzá na libosó ya mangómbá ya bosámbisi ya ekólo óyo ezalí na bwányá esóngó na bikelá óyo ekotángola malŵki ya ntína endimámí na mibéko mpŵ na yě.

ETÉNI YA 9

Moto mŵkŵ té akokí kokangama tŵ kobengisama ntína té.

ETÉNI YA 10

Moto nyŵnsɔ azalí na likokí ‘te likambo na yě lokóla ya bato nyŵnsɔ, esámbisama na bosémbo mpé na mšo ya bato nyŵnsɔ na esámbiselo ya nsŵmi mpé ya epái mŵkŵ té, óyo ekozwa mikáno Engébéné na

makokí mpé masénginyá yě tǒ Engébééné na bosǒlǒ ya likambo yě afúndámí.

ETÉNI YA 11

Moto nyǒnsǒ óyo afúndámí na likambo azalí naino mabǒkǒ mpémbé téé ntángo bakotatola Engébééné na mobéko, mabé yě asálí, na libánza óyo ekosalama na mǐso ya bato nyǒnsǒ, epái wápi mánsǒ esengélí kosalama mpǒ te mofúndami azwa na yě.

Moto atá mǒkǒ té asengélí kozwa etúmbu mpǒ na makambo tǒ botíki óyo, ntángo esálámákí, ezalákí naino mbéba té, Engébééné na mibéko ya ekólo tǒ ya molǒngǒ. Soo loléngé yangó, bakokí té kopésa moto etúmbu koleka óyo ezalaka kopésama na ntángo likambo esalámákí.

ETÉNI YA 12

Moto atá mǒkǒ té akokí kokǒta mpámba na makambo etálí ezaleli, libótá, ndáko mpé mikandá ya nganda tǒ mpé kobébisa lokúmú na yě. Moto nyǒnsǒ azalí na likokí ya kobátelama na mobéko esóngó na bikǒta-kǒta yangó.

ETÉNI YA 13

Moto nyǒnsǒ azalí na makokí ya kotámbola ndéngé alingí mpé kopǒna esíká ya kovánda káti ya ekólo.

Moto nyǒnsǒ azalí na makokí ya kotíka ekólo nyǒnsǒ atá ya yě mǒkǒ mpǒ na kokénda na ekólo mosúsu; yě akokí mpé kozónga na ekólo na yě.

ETÉNI YA 14

Na libosó ya monyǒkǒli, moto nyǒnsǒ azalí na likokí ya koluka mpé kozwa esíká ya kobómbe nzóto na bikólo mosúsu.

Likokí yangó likopésama té na moto afúndámí na likambo ya makási tǒ na bikelá óyo elongobani té na mibéko ya Lisangá ya Bikólo ya Molǒngǒ.

ETÉNI YA 15

Moto nyǒnsǒ azalí na likokí ya koyébana mosí-ekólo.

Bakokí té kopímela moto likokí ya kozala mosí-ekólo tǒ ya kokóma moto ya ekólo mosúsu.

ETÉNI YA 16

Sǒkí mobú ya kobálana ekokí, mobali mpé mwási bakokí kokwêlana mpé kotónga libóta mpé masímbisi ezala té na makambo etálí lomposo, ekólo tǒ lingómbe ya nzámbe. Bangó bazalí na makokí sé ndéngé mǒkǒ na makambo etálí makwéla, ezala ntángo ya makwéla tǒ ntángo ya bokabwani.

Libála ekokí kosalama sé sǒkí mwási na mobali bangó méi bandimi na motéma mǒkǒ.

Libála ezalí longómbe ya ntína mpǒ na bato mpé ezalí na likokí ya kobátelama na bato mpé L'éta.

ETÉNI YA 17

Moto nyǒnsǒ azala yě mǒkǒ tǒ na káti ya lisangá, azalí na likokí ya mokóló-ekólo.

Bakokí atá moké té kopímela tǒ kobǒtǒla moto elǒkǒ na yě sǒkí ntína ezalí té.

ETÉNI YA 18

Moto nyǒnsǒ azalí na likokí, ya kozala na makanisi na yě, mayéle na yě ya motéma mpé lingómbe na yě ya nzámbe; likokí yangó ekopésa yě ndingisa ya kopǒna lingómbe ya nzámbe tǒ kobóngola makanisi na yě, yě mǒkǒ tǒ elongo na baníngá, ezala na mǐso ya bato ya mEi; na botéyi, na bikelá, na bokúmisi nzámbe mpé milúlú.

ETÉNI YA 19

Moto nyǒnsǒ azalí na likokí ya bokanisi mpé bolobi; yangó ekopésa yě ndingisa ya kozala na bomǒi na motéma té likoló ya makanisi na yě ndingisa ya koluka, kozwa mpé kopanza mayébisi na makanisi esíká na esíká, na ndéngé alingí koyébisa yangó.

ETÉNI YA 20

Moto nyǒnsǒ azalí na likokí ya kozala na likita mpé lingómbá óyo ezalí na kímýá.

Ekokí té kosengama na makási té moto akǒta na lingómbá.

ETÉNI YA 21

Moto nyónsɔ azalí na likokí ya kotíya mabókɔ na bokambi misálá ya ekólo na yě ezala yě mǎkɔ tǔ na batóma yě mǎkɔ apɔní.

Moto nyónsɔ azalí na likokí, lokóla baníngá nyónsɔ ya kosála misálá ya L.Éta.

Bolingi yangó esengélí komɔ́nana na mapɔni ya sémbó óyo esengélí kosalama mbala na mbala, na lipɔ́neli ya bato nyónsɔ mpé na bopɔni ya Lingómbá tǔ na ndéngé mosúsu ekokani na yangó mpé ekosála 'te bato bapɔna na bonsɔ́mí nyónsɔ.

ETÉNI YA 22

Moto nyónsɔ, lokóla azalí mǎkɔ ya lingómbá, azalí na likokí ya kozwa lisálisi ya esálelo-lisungi, oyo ezalí na ndingisa ya kopé́sa moto makokí ya yě ya mosólo, ya bomɔi mpé ezaleli, mpɔ́ na lokúmu mpé bokóli malámu ya bomoto na yě, na lisálisi ya bokási ya ekólo mpé ya boyókani ya mikili na mikili, Engé́béné na mwangó mpé bokulaka ya ekólo na ekólo.

ETÉNI YA 23

Moto nyónsɔ azalí na likokí ya kozwa mosálá, ya kopɔna mosálá yě alingi, na ndéngé ya sémbó elongobani na mosálá, mpé basengélí kobátela ya esóngó na bosɔ́mɛ́lɛ.

Bato nyónsɔ bazalí na likokí, bokɛ́sɛni atá té, ya kozwa lifúta ekokani mpɔ́ na mosálá ekokani.

Moto nyónsɔ akosála, azalí na likokí ya kozwa lifúta ya sémbó mpé elongobani, oyo ekosála té yě na libóta na yě bazwa bomɔi elongobani na lokúmu ya moto, mpé ekokí kobɔ́ngisama lisúsu na ndéngé nyónsɔ ya bobáteli bomɔi.

Moto nyónsɔ azalí na likokí ya kokela basɛ́ndiká elongo na baníngá mpé kokɔ́ta na basɛ́ndiká mpɔ́ na kokéngɛ́la maloki na yě.

ETÉNI YA 24

Moto nyónsɔ azalí na likokí ya bopémisi mpé bopémisi nzóto, míngi ya bozwi eleko ya sémbó ya boumélí na mosálá mpé na bozwi lifúta na bakonzi ya mbala na mbala.

ETÉNI YA 25

Moto nyónsɔ azalí na likokí ya kobíkela na ndéngé elongobani mpɔ́ 'te azwa bokɔ́lɔ́ngɔ́nú, bozala malámu ya yě mpé ya libóta na yě epú́si na makambo etáli kofíya, koláta, kovánda, kosálisa nzóto mpé kosungama na ndéngé esengélí ; yě azalí na likokí ya kosálisama na ntángo ya bosɔ́mɛ́lɛ, bokɔ́nɔ, bosé́lɛ́, bozéngé, bobangé tǔ na ntángo mosúsu yě akózanga mosólo ya kobíkela na sima ya makambo esálámí na bolinga na yě té.

Bomamá mpé bomwǎna ezalí na likokí ya kosungama na ndéngé elongobani. Mwǎna nyónsɔ abótama káti ya makwéla tǔ na libándá asengélí kobátelama tǔ ndéngé mǎkɔ.

ETÉNI YA 26

Moto nyónsɔ azalí na likokí ya bokólisi bwányá mpé mayé́lɛ. Matéya esengélí kopé́sama mpám̐ba, mosólo té, atá na bakelási ya mabandela. Matéya ya mabandela esengéni kopé́sama na moto nyónsɔ. Matéya ya tekniki mpé ya mosálá esengélí kopé́sama bipái nyónsɔ; eposá ya kozwa matéya ya kelási ya miné́nɛ esengélí kopé́sama na bato nyónsɔ, sé ndéngé mǎkɔ, Engé́béné na mayé́lɛ na bangó.

Bokólisi bwányá mpé mayé́lɛ esengélí kosála té moto akóla na ndéngé nyónsɔ mpé atósa malámu mpenzá makokí mpé bonsɔ́mí ya ntína na moto. Yangó esengélí komɛ́ma boyókani, bobóto, bolingo káti ya bikólo mpé mangómbá ya bato oyo lomposo mpé boyambi ekɛ́sɛni; yangó mpé esengélí kobɔ́ngisa misálá ya Lisangá ya Bikólo ya Molɔ́ngɔ́ mpɔ́ na bobáteli kímýá.

Babóti bazalí na likokí ya yambo, ya bopɔni ndéngé ya matéya esengélí kopé́sama na băna na bangó.

ETÉNI YA 27

Moto nyónsɔ azalí na likokí ya kotíya mabókɔ ndéngé alingi na misálá ya bokólisi bwányá ya lingómbá, kopé́sɛla na nkoti, mpé kotíya mabókɔ na botómboli nzébi mpé bolámu ya yangó.

Moto nyónsɔ azalí na likokí 'te matómba ya misálá ya yě ya nzébi, ya bokómi mpé ya nkoti ebátelama.

ETÉNI YA 28

Moto nyónsɔ azalí na likokí 'te káti ya bato mpé bikólo, nyónsɔ ebóngá mpɔ́ te makokí mpé bonsɔ́mí oyo ekomámí káti ya Lisakoli oyo elónga.

ETÉNI YA 29

Moto azalí na mikúmba epái ya lingómbá oyo ekopé́sa yě eposá ya bokólisi bomoto na yě na ndéngé elongobani.

Moto nyónsɔ, na boítalaka makokí mpé bonsɔ́mí na yě, asengélí kosála sé mikúmba oyo eyébání na mobéko sé mpɔ́ 'te bayéba mpé bakúmisa maloki mpé bonsɔ́mí ya baníngá, mpé mpɔ́ na kotósa mibéko ya sémbó ya ezalela kímýá ya bato mpé bozali malámu káti ya lingómbá ya boyángeli lisangá.

Makokí mpé bonsɔ́mí yangó makokí, atá moké té, kozala esóngó na maséngi ya Lisangá ya Bikólo ya Molɔ́ngɔ́.

Mobéko atá mǎkǎ té ya Lisangá óyo ekokí kozala mpǎ na LÉta, na lisangá ya bato, tǒ na moto, likokí ya kosála likambo óyo ekonyata makokí mpé bonsǎmí áwa.